

Asia:

Hallituksen esitys HE 47/2011 vp

eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Adoptiolain uudistaminen on tärkeä hanke. Hallituksen esitys sisältää hyviä lähtökohtia, mutta harmittavan monessa kohdassa se ei kykene toteuttamaan lapsen etua vaan aivan muita periaatteita. Lain valmistelu on ollut ongelmallista, koska hallituksen esitystä valmistellut OM:n työryhmä koostui liiallisessa määrin adoptioalan palveluntarjoajista. Sen sijaan lastensuojelun erityisosaamista ei työryhmässä edustanut kukaan. Osittain näistä syistä hallituksen esitys heijastelee paikoittain enemmän palveluntarjoajien kuin lapsen edun intressiä. Konkreettisimmin tämä näkyy ulkomaisten yhteistyösuhteiden turvaamisena pysyttämällä konservatiivisessa ajattelutavassa, joka ei edistä lasten tosiasiallista etua.

Sateenkaariperheet ry lausui työryhmän mietinnöstä 1.3.2011 ja esitti lukuisia hyvin perusteltuja muutosehdotuksia, joita hallitus ei kuitenkaan lainkaan huomioi esityksessään. Sateenkaariperheet ry toivoi, että Suomen hallituksella olisi ollut poikkeuksellisesti uskallusta ja näkemystä tehdä innovatiivista ja todellisuuteen nojaavaa perhelainsäädäntöä, eikä vain tyytyä seuraamaan muiden länsimaiden kehitystä muutaman askeleen jäljessä. Suomen lapset ja perheet olisivat ansainneet sen, että lainsäätäjällä olisi ollut järkeä, sydäntä ja rohkeutta tunnistaa tosiasiat.

Vielä eduskuntakäsittelyn aikana olisi lapsen edun näkökulmasta äärimmäisen tärkeää varmistaa, että laki huomioi seuraavat seikat:

- 1. Avo- ja rekisteröityjen puolisoiden tosiasiallinen vanhemmuus voitava vahvistaa yhteisellä adoptiolla*
- 2. Itsenäisten adoptioiden ehkäisyssä huomioitava poikkeustapaukset ja ulkomaisten yhteistyökumppanien valinta*
- 3. Tuomioistuinten toimivalta pitää perustella koskemaan perheen sisäistä adoptiota niiden suomalaisten lasten osalta, joiden asuinmaa ei tunnista sateenkaariperheiden perheen sisäistä adoptiota*
- 4. Perheen sisäisessä adoptiossa ei tule vaatia aiempaa vanhempaa luopumaan vanhemmuudestaan*
- 5. Sateenkaariperheiden perheen sisäiset adoptiot vastasyntyneiden lasten osalta käsiteltävä kiireisinä asioina.*
- 6. Tahdonvastaisia adoptioita olisi käytettävä aiempaa useammin silloin kun se on lapsen edun mukaista, esimerkiksi pitkäaikaisten sijoitusten yhteydessä.*

Yksityiskohtaiset perustelut ja muutosehdotukset

1. Avoparit ja rekisteröidyt parit

Vaikka OM:n työryhmän tehtävänannosta oli nimenomaisesti suljettu pois yhteisen adoption pohtiminen rekisteröidyssä parisuhteessa, eduskunnan on tarkoituksenmukaista ottaa asia huomioon ennen kuin adoptiolaki vahvistetaan. Työryhmän mietintö itsessäänkin osoittaa kuinka hankaliin tilanteisiin lapsen juridisessa asemassa ja esimerkiksi adoptioneuvonnoissa joudutaan, jos hallituksen esityksen 9§ mukaisesti rajataan yhteinen adoptio pois avoparien ja rekisteröityjen parien ulottuvilta. OM:n työryhmässäkin vain pieni enemmistö kannatti avoparien sulkemista yhteisen adoption ulkopuolelle.

Rekisteröityjen parien osalta eduskunta syylistyisi jälleen uuden, seksuaalisen suuntautumisen nojalla syrjivän lain säätämiseen. Avoparien osalta lainsäädäntö on kehittymässä maailmalla päinvastaiseen suuntaan kuin hallituksen esitys. Avoparin yhteinen adoptio on mahdollista Euroopassa jo ainakin Islannissa, Alankomaissa ja Iso-Britanniassa.

Samoin kuin rekisteröidyn parin tilanteessa, avoparin perheessä hallituksen esitys on valmis sijoittamaan lapsen perheeseen vain toisen aikuisen lapseksi mieluummin kuin mahdollistamaan lapsen adoptioimisen molempien aikuisten juridiselle vastuulle avoliitossa.

Näkökanta on lasten edun näkökulmasta kestävä ja suorastaan vastuuton. Tässä asiassa OM:n työryhmä ei ollut yhtenäinen ja muutama työryhmän jäsen jätti asiasta eriävän mielipiteen. Kuten hallituksen perustelut esittävät, juridisessa mielessä adoptiovanhempien avioliitto on toki monessa mielessä turvallisempi järjestely lapsen kannalta kuin avoliitto, mutta yhteinen adoptio avoliitossa on kuitenkin huomattavasti parempi lapselle kuin hallituksen esityksen malli, jossa lapsi adoptoidaan vain toiselle osapuolelle. Avioliiton (tai rekisteröidyn parisuhteen) solmimista on hyvä suositella adoptiovanhemmille, mutta vaatimus avioliitosta johtaa lapsen kannalta älyttömiin tilanteisiin.

Nykyisen lainsäädännön mukaan rekisteröity pari tai miehen ja naisen muodostama avopari eivät voi adoptoida lasta yhdessä. Lapsen adoptioiminen on kuitenkin juridisesti mahdollista kummallekin puolisolalle erikseen. Näissä tilanteissa, joissa lasta ollaan adoptoimassa perheeseen, jossa tosiasiallisesti on toinen vanhempi, tulisi molemmat tulevat vanhemmat olla mukana adoptioprosessissa. Hallitus tunnistaa kyllä ongelman, mutta esittää siitä huolimatta, että avopareille ja rekisteröidyille pareille ei edelleenkaan olisi mahdollista tulla adoptiovanhemmiksi yhdessä. Sen sijaan hallitus esittää yksin adoptoivan henkilön puolison velvoittamista mukaan adoptioneuvontaprosessiin, jotta koko tosiasiallinen perhe tulisi huomioiduksi. Puolisolta vaaditaan myös suostumus, jotta vastattaisiin Euroopan Neuvoston yleissopimuksen vaateisiin. Suostumus vaaditaan, neuvontaan pakotetaan, mutta vanhemmuutta ei myönnetä.

Hallitus esittää rajauksensa perusteluiksi muutamia sinänsä asiallisia näkökulmia miksi adoptiovanhempien avioliitto turvaa lapsen asemaa. Hallitus ei kuitenkaan näytä ymmärtävän rajauksen seurauksia nykyisessä tilanteessa kun yksin adoptioiminen kuitenkin on puolisoille mahdollinen.

Yhteisen adoption rajaamiselle avopuolisoiden tai rekisteröityjen parisuhteille ei myöskään ole perusteita Suomen allekirjoittamissa kansainvälisissä sopimuksissa. Eurooppalainen lainsäädäntö

on myös laajasti kehittymässä suuntaan, jossa ymmärretään olemassa olevien perhesuhteiden juridisen huomioimisen merkitys.

Euroopan Neuvoston adoptiota koskevan yleissopimuksen mukaan jäsenvaltio voi vahvistaa avoparin ja rekisteröidyn parin yhteisen adoption. Samaa sukupuolta olevat parit voivat adoptoida yhdessä ainakin seuraavissa maissa: Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Belgia, Hollanti, Espanja, Etelä-Afrikka, Argentiina, Brasilia, Meksiko, Yhdysvallat, Kanada ja Australia.

OM:n työryhmän selvityksen mukaan avoparin yhteinen adoptio on mahdollista ainakin Tanskassa, Islannissa ja Iso-Britanniassa. Myös Ruotsin adoptiolainsäädäntöä pohtinut työryhmä on juuri ehdottanut sitä mietinnössään. Tanskassa avoparin yhteiselle adoptiolle on asetettu ehdoksi vähintään viiden vuoden asumista yhdessä. Iso-Britannia vaatii kahden vuoden asumista ja Alankomaat kolmen vuoden. Lisäksi Alankomaat vaatii, että hakijoiden parisuhde voitaisiin vahvistaa, ts. ei ole ”avioesteitä”.

Saattaa olla, että osa työryhmän jäsenistä on esitystä tehdessään varonut kansainvälisten yhteistyösuhteiden huonontumista, jos suomalainen lainsäädäntö on edistyksellisempää kuin lasten lähtömaiden. Tähän viittaa esimerkiksi järjestölakimies Tiina Tammen työryhmän mietintöön jättämässä eriävässä mielipiteessä esiin tuleva muutamien lähtömaiden vaatimus alle 40 vuoden iästä, millä Tammi perustelee ehdotustaan lainsäädännön vaatimusten säätämisestä lähtömaiden mukaan. Myöskään avoparien ja rekisteröityjen parien adoption edellytysten kohdalla tällaiset perustelut eivät ole hyväksyttäviä.

On selvää, että parisuhteen arvioiminen on yksi merkittävimmistä arvioinnin kohteista adoptioneuvonnassa. Se on lapsen hyvinvoinnin kannalta äärimmäisen tärkeää. Parisuhteen arviointi on myös alan ammattilaisten kokemuksen mukaan yksi hankalimmin arvioitavia seikkoja. Avioliiton (tai rekisteröidyn parisuhteen) solmiminen tai sen solmimatta jättäminen saattaa koko väestön mittakaavassa merkitä jotain liiton kestävyys- ja puolisoiden sitoutumisen kannalta, mutta yksittäisten arvioitavana olevien perheiden kohdalla sen todistusvoima on lähellä nollaa. Siksi hallituksen seuraava perustelu avoparien ulossulkemiselle on täysin perusteeton: ”Kun myös lapsen adoptioiminen yhdessä vastaavasti edellyttää hakijoiden vakaata tahtoa sitoutua elämään yhdessä perheenä, avioliiton solmimiselle on syytä jatkossakin antaa merkitystä adoption edellytyksiä säänneltäessä”.

Adoptiota hakeville pareille on syytä adoptioneuvonnassa kertoa avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen juridisesta merkityksestä lapselle, mutta koska avo- ja rekisteröidyn parin osapuolet voivat adoptoida yksin, avioliiton vaatiminen yhteisissä adoptioissa johtaa lapsen kannalta hyvin epätoivottavaan tilanteeseen, jossa lapsi elää perheessä, jonka tosiasiallisista vanhemmista vain toinen on hänen juridinen vanhempansa. Kun eduskunta sääti perheen sisäisestä adoptiosta rekisteröidyssä parisuhteessa, perusteena oli se, että on järkevää ja lapsen edun mukaista vahvistaa molempien tosiasiallisten vanhempien vanhemmuus myös juridisesti. Miksi nyt taas halutaan lähteä toiselle linjalle? Hallitus ei voisi olla enemmän väärässä todetessaan, että ”ei voida katsoa olevan lapsen edusta johtuvaa tarvetta adoptionhakijoiden piirin laajentamiselle siten, että avopuolisoiden yhteisadoptio tehtäisiin mahdolliseksi”.

Eriävän mielipiteen OM:n työryhmän mietintöön jättänyt johtava sosiaalityöntekijä Aulikki Haimi-Kaikkonen on tiivistänyt ongelmakentän erittäin hyvin: ”adoptiolapsen edun mukaista on tulla

perheeseen, jonka molemmat vanhemmat ovat käyneet adoptioneuvonnan ja molempien resurssit toimia adoptiovanhempina on arvioitu sekä molemmat ovat alusta asti virallisesti lapsen vanhempia ja huoltajia.”

Muutosesitykset:

Sateenkaariperheet ry:n ensisijainen esitys:

Poistetaan 9§ kokonaan

Tällöin yhdessä adoptointi olisi mahdollinen kaikille pareille silloin kun tuomioistuin harkitsee tapauskohtaisesti sen olevan lapsen edun mukainen. Jos eduskunta ei ole valmis ottamaan näin suurta askelta, ehdotetaan 9§ korvattavaksi seuraavasti:

9§

Yhteisadoptio

Muut kuin aviopuolisot voivat adoptoida yhdessä, jos he ovat asuneet yhdessä vähintään kolme vuotta tai on muita lapsen edusta johtuvia erityisen painavia syitä vahvistaa adoptio.

9§:n poistamisesta tai muuttamisesta seuraa, että 13§:stä voidaan poistaa avo- ja rekisteröidyn puolison suostumusta koskeva 2 momentti kokonaisuudessaan tarpeettomana, koska avo- ja rekisteröidyt puolisot tulevat harkituiksi adoptiovanhempina.

Jos avioliittoehto päätetään säilyttää laissa, ei kyseistä momenttia tule kuitenkaan säilyttää laissa. Ei ole oikein, perusteltua eikä oikeudenmukaista, että henkilöltä, jolle ei anneta mahdollisuutta tulla harkittavaksi lapsen vanhemmaksi, vaikka se olisi lapsen edun mukaista, vaaditaan suostumusta adoption vahvistamiselle. Sama koskee puolison osallistumista adoptioneuvontaan, jonka lopputuloksena hän ei kuitenkaan tule harkituksi adoptoitavan lapsen vanhemmaksi.

Olisi oletettavaa, että lähes aina kun rekisteröidyn parin tai avoparin toinen puoliso adoptoi lapsen, parin toiveena olisi, että molemmat voisivat olla harkittavina vanhemmiksi. Jos lainsäädäntö ei tätä mahdollista, on sekä perusteleamatonta, loukkaavaa että molempien puolisoitten oikeusturvan kannalta erittäin ongelmallista, jos vaaditaan asiaan osattoman puolison suostumusta ja osallistumista adoptioneuvontaan.

Tästä syystä myös 14§:n toinen momentti tulee poistaa kokonaisuudessaan, koska on kohtuutonta olla myöntämättä avo- tai rekisteröidylle puolisolle mahdollisuutta tulla harkituksi adoptiovanhempana, mutta edellyttää yhtä aikaisesti häneltä adoptioneuvontaan osallistumista kyseisessä momentissa mainitulla tavalla.

Jos 13§ ei muuteta ehdotetusti, eli avo- ja rekisteröidyiltä puolisoilta vaaditaan suostumusta, tulee 24§:sta ja sen perusteluista poistaa ne viittaukset, jotka vaatisivat puolison osallistumista adoptioneuvontaan. Tämän lisäksi asetus on muutettava tästä näkökulmasta.

2. Itsenäiset adoptiot

Itsenäisten adoptioiden ongelmiin puuttuminen on esityksen vahvuus. Jos kuitenkin suomalaisten palveluntarjoajien yhteistyötahot ulkomailla rajoittuvat vain maihin, jotka asettavat

adoptiovanhemmille Suomea tiukempia ehtoja, suomalaiset adoptiota hakevat vanhemmat etsivät ratkaisuja omatoimisesti. Monet lähtömaat kun rajoittavat avoparien, mies- ja naisparien sekä itsellisten adoptiohakijoiden mahdollisuuksia toimia adoptiovanhempina. Itsenäisen adoption prosessin byrokraattisen vaikeuttamisen lisäksi *lainsäädännön tulisi tukea ja kehottaa palveluntarjoajia luomaan kontakteja monenlaisiin maihin, jotta kaikilla adoptiovanhemmiksi toivovilla olisi todellisia mahdollisuuksia tulla harkituiksi adoptiovanhempina.*

Suomea sitoo asiassa kansainväliset sopimukset, ennen kaikkea niin sanottu Haagin sopimus. Suomen on siis huolehdittava, että itsenäiset adoptiot vahvistetaan Suomessa vain hyvin tarkoin selvitettyissä tapauksissa.

Tästä huolimatta on asian tosiasiallisen ratkaisemisen kannalta ongelmallista, että hallitus ehdottaa ratkaisuksi ehdotonta mallia: ”Siksi ehdotetaan, että jos Suomessa asuva henkilö adoptoi alaikäisen lapsen vieraasta valtiosta ilman adoptiolautakunnan lupaa, tällaista adoptiota ei voitaisi enää tunnustaa Suomessa päteväksi edes Helsingin hovioikeuden päätöksellä”. Entä miten lapsen käy jos näin on kuitenkin tapahtunut? Tällainen ehdoton lainpykälä, joka ei mahdollista tuomioistuimelle omaa harkintavaltaa asiassa on erityisen ongelmallinen kun se liitetään kahteen mietinnön muuhun ehdotukseen.

Ensinnäkin hovioikeuden päätösvaltaa sitova säännös tulee erityisen ongelmalliseksi, koska hallituksen esitys ei anna adoptiolautakunnallekaan minkäänlaista harkinnanvaraa luvan myöntämisessä vieraan lapsen itsenäiseen adoptioon. Jommallakummalla toimijalla täytyisi olla käytettävissään harkintavaltaa erityistapausten varalta. Sateenkaariperheet ry:llä ei ole asiantuntemusta esittää tämän ongelman ratkaisemiseen soveltuvaa konkreetista muutosehdotusta lakitekstiin.

Toisaalta kun työryhmä esittää yhteisen adoption rajaamista vain aviopareille, se tulee samalla lisänneeksi paineita itsenäiseen adoptioon. Itsenäisten adoptioiden määrä tulee myös lisääntymään, jos joidenkin adoptiota toivovien hakijoiden mahdollisuudet käytännössä estetään.

Muutosesitys:

Tästä syystä itsenäisten adoptioiden ennaltaehkäisemiseksi Sateenkaariperheet ry ehdottaa lisättäväksi lain 32§:n tai 34§:n perusteluihin lauseen:

Palveluntajia kehotetaan etsimään yhteistyökumppaneita myös sellaisista valtioista, joissa adoptiovanhemmiksi harkitaan myös yksittäisiä ja samaa sukupuolta olevia hakijoita. Tällaisten yhteistyösuhteiden olemassa olo ennalta ehkäisee omalta osaltaan itsenäisiä adoptioita ja niihin liittyviä riskejä.

3. Tuomioistuinten toimivalta adoptioasiassa sateenkaariperheiden tilanteessa

Suomalaisille tuomioistuimille tulee antaa lain perusteluissa selkeämpi ohjeistus ottaa adoptioasia käsiteltäväksi Suomessa siinä tilanteessa, että suomen kansalaisen perheen sisäinen adoptio ei onnistu samaa sukupuolta olevan parin perheessä sen takia, että asuinmaan lainsäädäntö ei tunne tätä mahdollisuutta.

Sateenkaariperheet ry on huolissaan eurooppalaisten sateenkaariperheiden vapaan liikkuvuuden merkittävistä käytännön rajoituksista Euroopan Unionin sisällä. Rajoitukset liittyvät siihen, että kun sateenkaariperhe muuttaa maasta toiseen, usein perheoikeudet eivät muuta mukana. Vaikka perhe on perhe yhdessä maassa, ei se välttämättä ole sitä toisessa. Suomi ei yksin pysty muuttamaan koko Unionin käytäntöjä, mutta Suomen on oltava aktiivinen toimija. Kyseessä on Euroopan Unionin kaikista periaatteellisin oikeus eikä sen rajoittamista yhdeltä kansanryhmältä voida ottaa kevyesti.

Vuodenvaihteessa Helsingin kärjäoikeus teki suomalais-ranskalaisen naisparin adoptioasiassa päätöksen, joka ei tukenut vapaan liikkuvuuden toteutumista Euroopassa (tarkemmat tiedot liitteenä olevasta Sateenkaariperheet ry:n tiedotteesta). Kärjäoikeus tulkitsi Suomen lakia niin, että Ranskan lainsäädännön kykenemättömyys vahvistaa Rankassa asuvan naisparin perheen sisäinen adoptio ei ollut laissa mainittu riittävän raskas syy ottaa suomalaisen lapsen adoptioasiaa käsiteltäväksi Suomessa.

Muutosesitys:

Liitteenä olevassa tiedotteessa tarkemmin eritellyistä syistä Sateenkaariperheet ry ehdottaa, että adoptiolain perusteluissa selkeytetään lain tarkoitusta täydentämällä 65§:n perusteluiden lause

Asian tutkimisen vieraassa valtiossa voi estää esimerkiksi se, että kyseisen valtion lainsäädäntö ei ylipäätään tunne adoptiota.

muotoon

Asian tutkimisen vieraassa valtiossa voi estää esimerkiksi se, että kyseisen valtion lainsäädäntö ei ylipäätään tunne adoptiota, tai että kyseisen valtion lainsäädäntö ei tunne perheen sisäistä adoptiota samaa sukupuolta olevien parien parisuhteessa.

Muutos mahdollistaisi perheen sisäisen adoption vahvistamisen ulkomailla asuvan mies- tai naisparin tilanteessa ainoastaan, jos lapsi tai toinen puolisoista on Suomen kansalaisia. Muutos ei siten aiheuttaisi juurikaan lisää työtä tuomioistuimille, mutta olisi yksittäisen perheiden kannalta merkittävä asia sekä askel perheoikeuksien parempaan liikkuvuuteen Euroopassa.

4. Vanhemmuudesta luopuminen perheen sisäisessä adoptiossa

Kaikissa perheen sisäisessä adoptiossa tulisi luopua siitä edellytyksestä, että toinen aiemmista vanhemmista joutuu samalla luopumaan vanhemmuudestaan. Esimerkiksi perheen sisäinen adoptio naisparin perheessä tulisi olla mahdollista ilman, että lapsen isä joutuu luopumaan vanhemmuudestaan. Esimerkiksi Kanadan korkein oikeus on tehnyt vastaavassa sateenkaariperheen tilanteessa laintulkintaa sitovan tulkinnan, että vaatimus entisen vanhemman vanhemmuudesta luopumiselle perheen sisäisen adoption ehtona on Kanadan perustuslain vastaista.

Muutosesitys:

Sateenkaariperheet ry ehdottaa, että 18§:ään *Vanhemmuuden siirtyminen* lisätään 3. momentiksi:

Jos erikseen on sovittu, että adoptoitavan lapsen aiempi vanhempi tai aiemmat vanhemmat eivät luovu vanhemmuudestaan adoption yhteydessä, vanhemmuus vahvistetaan adoptiovanhemmalle tai adoptiovanhemmille aiempien vanhempien lisäksi.

Tämä tarkoittaisi sitä, että niissä tilanteissa kun tuomioistuin katsoo sen olevan lapsen edun mukaista, lapsella voisi olla perheen sisäisen adoption jälkeen useampi kuin kaksi juridista vanhempaa.

5. Sateenkaariperheiden perheen sisäisen adoption kiireellisyys

Hallitus esittää, että kun *lapsi syntyy naisparin ydinperheeseen, perheen sisäinen adoptio voidaan vahvistaa jo ennen äidin kahdeksan viikon harkinta-aikaa*. Tämä on merkittävä parannus sateenkaariperheiden lasten syntymän yhteyteen jäävän lainsuojattoman ajan lyhentämiseksi. Adoptiolainsäädännön lisäksi lainsuojattomia jaksoja tulee tulevaisuudessa lyhentää myös muilla tavoin, esimerkiksi ns. isyysolettaman soveltamisella naisparin perheisiin.

Adoptioneuvonnan kiireellisyyttä kuvataan lain 23§:n perusteluissa. Siinä todetaan, että adoptioasia on aina käsiteltävänä kiireellisenä. Kuitenkin perusteluissa tehdään tarpeeton huomio, että perheen sisäisen adoptio ei usein ole niin kiireinen. Naisparien perheiden perheen sisäinen adoptio heti syntymän jälkeen on kuitenkin erittäin kiireisesti käsiteltävä asia. Tähänhän pyrkii myös hallituksen esitys kun se esittää kahdeksan viikon harkinta-ajasta luopumista näissä tilanteissa. Tästä syystä 23§:n perustelut perheen sisäisen adoption pienemmästä kiireellisyydestä vesittävät osaltaan harkinta-ajasta luopumisen päämäärää.

Muutosesitys:

Tämän takia Sateenkaariperheet ry esittää, että 23§:n perusteluiden viimeinen kappale tulee poistaa kokonaisuudessaan tai siihen pitää lisätä lause:

Kuitenkin kun kyse on rekisteröidyn naisparin hedelmöityshoidoilla alkunsa saaneen lapsen perheen sisäisestä adoptiosta heti syntymän jälkeen, myös perheen sisäinen adoptio on käsiteltävä kiireellisenä.

6. Tahdonvastainen adoptio

Suomalaisessa adoptiolainsäädännössä on tähän saakka painotettu liian vahvasti biologisen vanhemman oikeutta lapsen oikeuden kustannuksella. Tähänkään asiaan OM:n työryhmä tai hallitus ei tehnyt muutosehdotuksia vaikka eurooppalainen lainsäädäntö on kehittymässä toiseen suuntaan ja suomalaista käytäntöä on laajasti kritisoitu. Sen sijaan työryhmän mietinnän pohjalta saatujen lausuntojen pohjalta hallitus muokkasi Vanhempien suostumusta koskevan 11§:n perusteluja entistä enemmän vanhempien oikeuksia painottavaan suuntaan. Olisiko näin voinut käydä, jos työryhmän kokoonpanossa olisi ollut edes pieni lastensuojelun edustus?

Tahdonvastaisen adoption edellytyksiä tulisi tarkistaa niissä tilanteissa, joissa lapsen hyöty pysyvästä sijoituksesta harkitaan suuremmaksi kuin hyöty juridisesta suhteesta biologisiin

vanhempia. Varsinkin kun hallitus esittää ns. avointa adoptiota, edellytykset tahdonvastaisen adoption kehittämiselle olisivat olleet olemassa. Työryhmän asettamisessa tehtiin vakava virhe kun työryhmään ei pyydetty lastensuojelun asiantuntemusta edustavaa tahoa. Adoptiolaki voisi olla entistä merkittävämpi työkalu huostaan otettujen lasten aseman parantamisessa, jos tämä puoli olisi otettu paremmin työryhmän työskentelyssä huomioon. Esimerkiksi Britanniassa sijaisvanhemmilla on mahdollisuus hakea lapsen adoptiota, kun lapsi on ollut sijoitettuna heidän luokseen vähintään 12 kuukautta. Ensisijaisesti tällaisissa tilanteissa voitaisiinkin lähteä neuvottelemaan avoimesta adoptiosta.

Hallituksen esitys ei millään lailla rohkaise perhehoidon ammattilaisia tai anna heille työkaluja harkita tahdonvastaisen adoption mahdollisuutta silloinkaan kun se on aivan ilmeisesti lapsen edun mukaista. Esimerkiksi 11§:ään Vanhempien suostumukset voisi lisätä pykälä joka edistää tahdonvastaisia adoptioita tietyissä tilanteissa. Aivan vähintään olisi se, että pykälän perusteluissa edes mainittaisiin tahdonvastaisista adoptioista lastensuojelussa. Sateenkaariperheet ry:llä ei ole asiantuntemusta tehdä tästä konkreettista muutosesitys lakitekstiin.

Hallitus esittää lisättäväksi 2§:n lapsen edusta lain lähtökohtana. Tämä on hyvä periaatteellinen linjanveto. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi kuitenkin tarkennettava lapsen edun käsitettä samalla tavalla kuin mitä mietinnön yleisissä perusteluissa tehdään. Lisäksi pykälän perusteluihin tulee lisätä seuraava lause tai seuraavan lauseen sisältöinen lause: ”mutta myös jos lapsen etu on ristiriidassa biologisten vanhempien edun kanssa, on valittava päätösten lähtökohdaksi nimenomaan lapsen etu”

Koska työryhmässä ei ollut lastensuojelun asiantuntemusta eikä hallitus huomionnut tahdonvastaiseen adoptioon liittyviä muutostarpeita, Sateenkaariperheet ry toivoo, että eduskunta huomioi lastensuojelun tarpeet adoptiolain osalta mahdollisimman tarkoin.

Lopuksi Sateenkaariperheet ry haluaa kiinnittää erityisestä huomiota muutamiin kohtiin hallituksen esityksessä ja toivoo, että ne myös säädetään laiksi.

7. Hallituksen esittämä *uudistus avoimen adoption mahdollistamiseksi Suomessa on erittäin kannatettava*. Siinä lapselle kyetään tietyissä tilanteissa vahvistamaan tapaamisoikeus aiempaan vanhempaansa. Tämä soveltuu huostaan otettujen lasten adoptioihin ja parantaa jonkin verran joidenkin kolme tai neljän vanhemman perheiden lasten asemaa. Tanskalaisen mallin mukaan tapaamisoikeuden vahvistamisen tulisi olla mahdollista myös adoptoitavan lapsen ja hänen sisarustensa ja muiden merkityksellisten läheisten välille. Tämän lisäksi tulisi säätää mahdollisuus, että aiempi vanhempi ei joutuisi luopumaan vanhemmuudestaan lainkaan niissä tilanteissa, joissa se on lapsen edun mukaista.
8. Työryhmä esittää *lukuisia parannuksia adoptiohakijan oikeusturvaan* prosessin eri vaiheissa, erityisesti mahdollistamalla tehdyistä päätöksistä valittamisen. Tämä on erittäin merkittävä parannus seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hakijoiden oikeusturvan takia. Oikeudenmukaista kohtelua Sateenkaariperheet ry:n mielestä edistää myös työryhmän ehdottama adoptionhakijoiden rekisteri.

Hallituksen esitys antaa lisäksi aihetta pohtia ainakin seuraavia aiheeseen liittyviä seikkoja, joista ei adoptioissa voida säätää.

9. Työryhmän esitys avoimesta adoptiosta mahdollistaisi ensimmäistä kertaa tapaamisoikeuden vahvistamisen Suomessa lapsen ja muun kuin juridisen vanhemman välille kun se on lapsen edun mukaista. Tämä on askel oikeaan suuntaan. *Tapaamisoikeuslainsäädäntöä tulisi kehittää kokonaisuudessaan* siihen suuntaan, että niissä perhe-elämän todellisissa tilanteissa kun lapsen etu vaatii tapaamista muun kuin juridisen vanhemman kanssa, tuomioistuimen olisi voitava harkita tapaamisoikeuden vahvistamista kuten esimerkiksi Tanskassa ja Iso-Britanniassa.
10. Työryhmän esitys ei kiinnitä huomiota sijaissynnytykseen. Suomen hedelmöityshoitolaki kieltää lääkäriä osallistumasta toimenpiteeseen, jossa on syytä olettaa, että kyse on sijaissynnytyksestä. Muuten sijaissynnytystä ei huomioida laissa eikä siitä ole käyty laajaa keskustelua. On selvää, että suomalaiset perheet ovat mukana erilaisissa sijaissynnytysjärjestelyissä kotimaassa ja ulkomailla. Näiden järjestelyiden määrän tiedetään olevan jatkuvassa kasvussa. Sateenkaariperheet ry:llä ei ole asiasta tutkimustietoa, ratkaisuja eikä resursseja ryhtyä asiaa erityisemmin selvittämään. Yhdistys pitää tärkeänä, että asiasta käytäisiin keskustelua ja pyrittäisiin kahteen tavoitteeseen. Ensinnäkin on syytä estää osapuolten taloudellinen ja muu hyväksikäyttö Suomessa ja ulkomailla. Toiseksi on syytä hyväksyä todellisuus, että sijaissynnytyksiä tapahtuu jatkuvasti enemmän. Näissä tilanteissa lainsäätäjän velvollisuus on suojella syntyvää lasta ja varmistaa hänen juridisen asemansa vahvistaminen Suomessa riippumatta siitä onko hän syntynyt Suomessa vai ulkomailla. *Sateenkaariperheet ry ehdottaa työryhmän nimeämistä asian selvittelyn aloittamiseksi.*
11. Vanhemmuusolettamaan liittyvä isyyslainsäädäntö vaatii kokonaisuudistusta. Lain tulisi mahdollistaa kaikkien sosiaalisten ja/tai biologisten vanhempien automaattinen tunnustaminen silloin kun sosiaaliseen vanhemmuuteen ei liity epäselvyyttä. Samaan aikaan lainsäädäntöä tulee kehittää suuntaan, jossa vanhemmuusolettama ei estä tosiasiallisen vanhemman tunnistamista lapsen vanhempana. *Nykyinen isyyslaki katsoo perheiden todellisuutta hyvin kapeasta näkökulmasta ja siksi se vaatii täydellisen uudistamisen.*

Lopuksi *Sateenkaariperheet ry tuo esille näkemyksensä, että siltä tulisi pyytää edustaja uuden lain perusteella Valviraan perustettavan adoptiolautakunnan täysistuntoon*, koska erityisesti perheen sisäiset adoptiot koskevat Suomessa sateenkaariperheitä enemmän kuin mitään muuta perheryhmää. Perheen sisäinen adoptio on ollut mahdollinen rekisteröidyssä pari suhteessa jo pian kahden vuoden ajan. Edelleen yhdistyksen jäsenet ja muut sateenkaariperheet kohtaavat mitä moninaisimpia haasteita adoptioprosessissa. Viranomaiskäytännöt ja jopa tuomioistuinten sateenkaariperheitä koskevat päätökset ovat edelleen niin sattumanvaraisia, että on täysin perusteltua että lautakunnassa olisi sateenkaariperheiden tarpeisiin liittyvää asiantuntemusta. Toistaiseksi lapseksiottamisasioiden lautakunnassa on ollut viranomaisjäsenten lisäksi palveluntarjoajien edustajat, koska osa palveluista tuotetaan yksityisten järjestöjen toimesta. Adoptiolainsäädännön kohteina olevien perheiden ja lasten edustus lautakunnassa olisi tärkeää prosessien kehittämisen näkökulmasta. Tämä olisi ennen kaikkea adoptoitavien lasten etu. On myös toivottavaa, että täysistunnossa olisi edustaja Adoptioperheet ry:stä.

Lisätietoja lausunnosta antaa

Juha Jämsä

puheenjohtaja / Sateenkaariperheet ry

044 997 1956

puheenjohtaja@sateenkaariperheet.fi

Tiedote 10.2.2011
Sateenkaariperheet ry
julkaisuvapaa heti

Helsingin kärjäoikeus kieltäytyi käsittelemästä kahden suomalaisen lapsen perheensisäistä adoptiota naisparin perheessä

Helsingin kärjäoikeus ei ottanut suomalais-ranskalaisen perheen adoptioasiaa käsiteltäväkseen, koska sen mukaan Ranskan tuomioistuimella on toimivalta käsitellä asia. Ranskan lainsäädäntö ei kuitenkaan mahdollista perheen sisäistä adoptiota naisparien perheissä eikä Ranskassa asuvan perheen lasten perhesuhteiden turvaa voida tästä syystä tosiasiaassa vahvistaa perheen sisäisen adoption kautta Ranskassa.

Hakijaperhe jätti tänään vetoomuksen Euroopan parlamentin vetoomusvaliokuntaan koskien rekisteröityjen parisuhteiden vastavuoroista tunnustamista Euroopan Unionissa.

Adoptioasia käsitellään yleensä suomalaisessa tuomioistuimessa vain, jos hakija tai lapsi asuu Suomessa. Laki kuitenkin mahdollistaa adoptioasian käsittelyn Suomessa, jos lapsi on Suomen kansalainen eikä asiaa voida käsitellä siinä maassa, missä lapsi elää. Sosiaali- ja terveysministeriön lapseksiottamisasioiden lautakunta totesi kärjäoikeuden siltä pyytämässä lausunnossa, että ”lautakunnan mielestä tällaista tilannetta, jossa asuinpaikkavaltion adoptiolainsäädäntö yksityiskohtiensa osalta eroaa Suomen lainsäädännöstä, ei ole perusteltua rinnastaa [...] tilanteeseen, jossa asuinpaikkavaltion oikeus ei lainkaan tunne lapseksiottamisinstituutiota.” Hakijaperheen lapseen kannalta ei ole kyse ”lainsäädännön yksityiskohtien” eroista vaan siitä ratkaisevasta eroavaisuudesta, että Ranskan lain mukaan heidän suhdettaan omaan vanhempaansa ei voida vahvistaa. Sekä lautakunta että tuomioistuin ohittavat tulkinnoissaan adoptioasioiden punaisen langan, lapsen edun.

Kärjäoikeus onnistuu tulkitsemaan, että adoption tutkimiselle ei ole Suomessa edellytyksiä, vaikka tuomioistuin itse kirjaa päätökseensä pätkän lain perusteluja: ”hakemus tulisi voida tutkia Suomessa ensinnäkin silloin, jos hakemuksen tutkimatta jättäminen johtaisi siihen, että sitä ei voitaisi saada missään tutkittavaksi.” Lautakunta taas varoittelee tuomioistuinta lausunnossaan millaisiin hankaluuksiin joudutaan Ranskan ja Suomen parisuhdelakien yhteensovittamisessa, jos tuomioistuin ottaa asian käsiteltäväkseen. Täytyykin kysyä, jätettiinkö asia ottamatta käsittelyyn, jottei jouduttaisi vastaamaan visaiisiin kysymyksiin Euroopan maiden erilaisten parisuhdelainsäädäntöjen yhteensovittamisesta.

Tapaus on esimerkki laajemmista vaikeuksista, joita sateenkaariperheet jatkuvasti kohtaavat liikkueessaan ”vapaan liikkuvuuden” Euroopassa. Liikkuminen Euroopan Unionin jäsenmaasta toiseen ei todellisuudessa ole vapaata kun sateenkaariperheiden kohdalla perheoikeudet eivät useinkaan kulje mukana.

Liitteenä Helsingin kärjäoikeuden päätös ja lapseksiottamisasioiden lautakunnan asiasta antama lausunto.

Lisätietoja ja haastattelupyyntöjen välittäminen:

Juha Jämsä

Puheenjohtaja

Sateenkaariperheet ry

044 997 1956 puheenjohtaja@sateenkaariperheet.fi